

v Podjuni pa ne. Nekatere šege na Zilji odražajo poklicno strukturo tamkajšnjega prebivalstva. Tako je pitje vina in ne kakšne druge alkoholne pijače na ziljski svatbi posledica tovorjenja vina iz Italije.

Delo objavlja številne fotografije, ki so v poglavju o svatbenih šegah v spominu Ziljanov tudi barvne. Kot dodatek knjigo sklepajo fotografije s prireditve v Ljubljani iz leta 1935, tedaj poimenovane Koroški dan. Pripravil jo je Folklorni inštitut Glasbene Maticе s Francetom Maroltom na čelu. Korošci so tedaj želeli med drugim predstaviti tudi ziljsko ohcet. Obširen povzetek dela v nemškem jeziku je pripravila avtorica sama.

Bralec si s posredovanim gradivom, avtoričino kritično analizo in njeno samostojno raziskavo oblikuje podobo ziljske svatbe skozi dvesto let, njeno dinamiko in razvoj ter sledi spremembam in tudi izginotju posameznih prvin. Knjiga pomeni izredno kritično in pregledno obravnavo izbrane tematike, hkrati pa dobrodošel vzorec, kateremu bi lahko sledile raziskave ženitovanjskih šeg na drugih območjih. Poleg dela Nika Kureta Ziljsko štehvanje in njegov evropski okvir iz leta 1963 gre za dragocen, natančen prispevek k poznavanju ene izmed sestavin ljudske kulture v tej koroški dolini.

Polona Šega

ZBORNİK SOBOŠKEGA MUZEJA 4, ur.: Irena Šavel, Murska Sobota 1995, 235 str., ilustr.

V četrti številki zbornika Pokrajinskega muzeja v Murski Soboti so objavljene razprave s področja arheologije, umetnostne zgodovine, zgodovine, etnologije, filozofije, jezikoslovja in teologije. Nanašajo se predvsem na področje severovzhodne Slovenije, le nekatere so splošnejše. Poleg razprav so v zborniku objavljene tudi knjižne ocene in poročila. V prispevku na kratko predstavljam celoto zbornika, članke s področja etnologije pa nekoliko obširneje.

Irena Šavel v razpravi Glinasta figurica iz Bukovnice oriše zanimivo najdbo ženske figurice - idola pravokotnega ali ploščatega tipa. Idoli izhajajo iz vere, da se lahko podobice sporazumevajo z božanstvom za uresničitev želja. So torej nekakšna pričevanja o duhovnem življenju v prazgodovinskih kulturah. Na podlagi opravljene analize Šavlova uvršča figurico v tip pravokotnih idolov retz-gajaryske kulture. Okras na idolu pa je narejen v tehniki brazdastega vreza, ki je značilen za srednji ali pozni eneolitik.

Matej Klemenčič v sledečem sestavku obravnava gradbeno zgodovino in izvir arhitekturnega tipa cerkve sv. Treh kraljev v Slovenskih goricah. Cerkev je največja gotška zgradba v Slovenskih goricah, saj je renesansa vidna le v nekaterih detajlih. Avtor skuša odkriti izvor arhitekturnega tipa cerkve, vendar ugotavlja, da je prostor med Dravo in Muro slogovno zelo raznolik, zato je le o enem izvoru težko govoriti. Na gradnjo cerkve so zagotovo vplivali tako arhitekturni in umetniški tokovi s severa kot z juga.

Zgodovinar *Sašo Radovanovič* piše o duhovščini v slovenskih župnijah arhidiakonata med Dravo in Muro v letih 1645-1700. Na ozemlju Štajerske sta obstojala zgornje- in spodnje-štajerski arhidiakonati, ki sta od 16. stoletja upravljala celotno Štajersko. V 16. stoletju je duhovnikov na tem območju primanjkovalo, položaj se je izboljšal šele z ustanovitvijo univerze v Gradcu (1586), kjer so se izšolale številne generacije le-teh, tudi slovenske narodnosti. Avtor zaključí razpravo z obsežnim seznamom duhovnikov, ki so delovali na slovenskem Štajerskem v drugi polovici 17. stoletja.

Etnološko najpomembnejša je gotovo razprava *Marije Kozar Mukič* Podatki o načinu življenja prekmurskih Slovencev v 18. stoletju, v kateri opiše pomen arhivskega

gradiva, ki se nanaša na nekdanjo Slovensko okrogolino (Tótság) in ki ga hrani župnijski arhiv v Sombotelu na Madžarskem. To so urbarji petih gospostev z ozemlja, ki je danes v slovenskem delu Prekmurja, in terezijanski kataster. Pred sestavo urbarjev so pisci postavili vprašanja podložnikom, ki so nanje odgovarjali v slovenskem, madžarskem ali v nemškem jeziku. Ohranjeni so odgovori podložnikov iz 105 slovenskih vasi. Iz omenjenega arhivskega gradiva je mogoče dobiti natančne podatke o tlaki in dajatvah, posredno pa tudi o poljedelstvu, živinoreji in lovu. Tako npr. za gospodstvo Rakičan izvemo, da so morali podložniki dati poleg ovsja še pšenico, rž, kuhano maslo, jajca, lan in polže. Iz urbarjev tudi zvemo, da so morali ljudje zaradi slabe zemlje in težkih življenjskih okoliščin na Goričkem hoditi na sezonsko delo celo v druge župnije. Na koncu razprave Marija Kozar Mukič navaja še odgovore na devet vprašanj Marije Terezije v gospodstvih v Gornji Lendavi, Murski Soboti in Rakičanu, v Dobri, pa tudi pri manjših ali manj znanih posestnikih. Kozar Mukičeva predstavi in opozori na dragocenost podatkov, ohranjenih v dokumentih Arhiva Železne županije za raziskovalce načina življenja Prekmurških Slovencev v 18. stoletju, pa ne le teh, ampak tudi za avstrijske in madžarske znanstvenike.

Etnolog *Borut Brumen* v študiji Panonskost Murske Sobote med letoma 1919 in 1941 kritično razčleni uporabo kategorije panonski videz oz. panonskost. Opozori na to, da se sicer strinja z Novakovo trditvijo, da značilnosti ljudske omike ustvarjajo skupaj z zemljepisnimi in zgodovinskimi posebnostmi širša kulturna ali etnična območja, obsegajoča ozemlje z enakimi ali podobnimi kulturnimi prvini. Ne strinja pa se s trditvijo, da gre pri tem tudi za enak način življenja, saj se npr. življenje v Murski Soboti razlikuje od načina življenja v kakšni gorički vasi. V nadaljevanju razprave podrobno podaja najpomembnejša določila in značilnosti gradnje Murske Sobote, ki se povezujejo z uporabo kategorije panonskosti. Brumen ugotavlja, da v delih Murske Sobote, ki so bili zgrajeni po letu 1909, ne moremo več govoriti o panonskem videzu ulic oz. mesta. S slamo krite butane hiše, ki so značilen stereotip panonskosti, v obravnavanem obdobju v Murski Soboti niso več gradili. Zato je potrebno razumeti označevanje kulturnih fenomenov s kategorijo panonskosti v kontekstu novoromantičnih opredelitev etnologije, ki je še po 2. svetovni vojni dojemala mesto in urbani način življenja kot nekaj »neljudskega« in »nenaravnega«.

Mihael Kuzmič v študiji Izseljivanje iz Prekmurja med prvo in drugo svetovno vojno v luči sodelavcev »Mladega Prekmurca« piše o delih prekmurskih izobražencev, ki obravnavajo sezonstvo in izseljenstvo in so bila objavljena v drugi polovici tridesetih let v zgoraj navedenem listu. Označuje jih velika človeška doživetost in kritičnost, ki je bila značilna za tedanje generacijo mladih prekmurskih piscev.

Zgodovinar *Martin Šteiner* je napisal prispevek o volitvah v konstituanto novembra leta 1945 v Prekmurju. Pri tem obravnava politično ozadje dogajanja, priprave in potek volitev ter njihove rezultate, ki so bili v Prekmurju, v primerjavi z drugimi kraji v Jugoslaviji, zelo drugačni, saj se je na teh volitvah večina volivcev v tej pokrajini odločila za kraljevino srbskega kralja Petra, in ne za Titovo republiko. Šteiner pojasnjuje rezultate z dejstvom, da so Prekmurci doživeli v 20. stoletju številne politične spremembe in prevare in jim je verjetno le kraljevina zbujala zaupanje in varnost.

Borut Ošljaj v razpravi Židovski prelom oriše začetke židovske religije in njene svojskosti, ki so jo ločevale z drugimi. Ugotavlja, da so vse značilnosti (individualizem, logos, zgodovina, napredek, linearizem in eshatologija), ki se pogosto pripisujejo zibelki evropske civilizacije - kulturi antične Grčije, kategorije, ki so bile pomembne sestavine hebrejske religije. Ošljaj skuša zato pojav židovske religije prikazati kot

odločilen zgodovinsko civilizacijski prelom, ki je uveljavil metafizičen linearizem. Meni, da so tisto, kar so izpeljali Židje na religioznem področju, izpeljali Grki na profanem.

Sledi obsežna bibliografija o protestantizmu na Slovenskem, ki jo je pripravil *Franc Kuzmič*. Avtor je zapisal, da gre za osnovna in obsežnejša dela, ki so razporejena po abecednem razporedu priimkov avtorjev ali naslovov del. Del gradiva, ki je še gotovo neznan in neodkrita in ga hranijo predvsem v arhivih, pa čaka na nadaljnjo obravnavo.

Vsebinsko bogat in raznolik zbornik Soboškega muzeja zaključijo še knjižne ocene in poročila z razstav.

Maja Godina-Golija

MIRKO RAMOVŠ, Polka je ukazana. Plesno izročilo na Slovenskem, Prekmurje in Porabje. Izdal Glasbenonarodopisni inštitut ZRC SAZU, Založba Kres, Ljubljana 1996, 318 str., kinetogrami, notni zapisi, fotografije.

Pri Slovencih je začetnik znanstvenega proučevanja plesnega izročila France Marolt, ki je ob ustanovitvi Folklornega inštituta leta 1934 med njegove naloge uvrstil tudi raziskovanje slovenskega ljudskega plesa. Resno etnokoreološko delo pa se je lahko začelo šele po drugi svetovni vojni, ko je raziskovanje ljudskega plesa prevzela Marija Šuštar. Bogato gradivo v arhivu je predvsem sad njenega terenskega dela, pomemben delež pa je prispevala Tončka Marolt, zunanja sodelavka inštituta. Po upokojitvi Marije Šuštarjeve njeno delo nadaljuje Mirko Ramovš, ki si je med drugim zadal nalogo, da nabrano gradivo v knjižni obliki posreduje javnosti.

Tako je leta 1980 nastala antologija slovenskih ljudskih plesov z naslovom »Plesat me pelji«. Ker je knjiga kmalu po izidu pošla, se je avtor odločil za novo izdajo, vendar tokrat ne za izbor, ampak za zbirko celotnega gradiva v šestih knjigah pod skupnim naslovom »Polka je ukazana«. Prva knjiga z gradivom Gorenjske, Dolenjske in Notranjske je izšla leta 1992, druga z gradivom Bele krajine in Kostela leta 1995, jeseni leta 1996 pa je knjižne police obogatila tretja s plesnim izročilom Prekmurja in Porabja. Knjiga prinaša večino zbranega gradiva, nekaj tega je bilo objavljenega v zbirki Marije Šuštarjeve »Slovenski ljudski plesi Prekmurja« leta 1968, leta 1980 v že omenjeni antologiji »Plesat me pelji« in istega leta v »Kinetografiji« Bruna Ravnikarja.

V uvodu avtor Prekmurje in Porabje geografsko opredeli in opozori, da je število podatkov o prekmurskem in porabskem izročilu v 19. in v začetku 20. stoletja izredno pičlo ter da je tudi za Prekmurje prevladovalo mnenje, da so »narodni« plesi pozabljeni, ljudje pa da plešejo le »navadne«, madžarske in štajerske (nemške). Avtor nadalje ugotavlja, da se je izročilo v resnici širilo v Prekmurje in Porabje predvsem iz sosednje Zgornje Štajerske in z Gradiščanskega, in sicer v drugi polovici 19. in v začetku 20. stoletja. To je tudi razlog, da ima ples v mnogočem alpski značaj kljub vplivom panonskega sveta. Od drugod prevzeti plesi so se tam oblikovali po svoje, drugačnost pa se izraža predvsem v slogu plesanja. Na ravnskem delu je ples umirjen, medtem ko je na Goriškem bolj živahen, pogosto s sunkovitimi gibi in tresenjem telesa. Večina plesov Prekmurja in Porabja je v tipološkem pogledu enaka drugim slovenskim, le da imajo tukaj velikokrat drugačna imena.

Osrednji del knjige razdeljuje gradivo na dve poglavji. Prvo predstavlja skupinske, drugo pa parne plesne, v obe pa je vključena tudi večina plesnih variant. Plesi so razvrščeni od najstarejših do najmlajših, kolikor je to ugotovljivo. Pri skupinskih plesih